

Het dispuut tussen de Ziel en het Lichaam: een voorbeeld van een ononderbroken Mesopotamisch literair genre¹

Sebastian P. Brock
University of Oxford

Weinig literaire genres kunnen zich op zo'n grote en continue populariteit beroepen als de geformaliseerde satire of precedent dispuut, waarin, van de twee (maar soms ook meer) participanten, elk zich de meerdere claimt dan de ander. In Mesopotamië kunnen voorbeelden van deze literaire disputen gevonden worden die ons helemaal terugvoeren naar het begin van de literatuur -geschreven in het Sumerisch- in het Midden-Oosten; later duiken deze op in de verscheidene, opeenvolgende literaire culturen van het gebied; in het Akkadisch, Aramees en Klassiek-Syrisch, Hebreeuws, Middel-Perzisch, Arabisch, Perzisch en in het moderne Syrisch. In het Aramees -en dan vooral in het Edesseense dialect van het Aramees, beter bekend als het Syrisch (Suryoyo) - zijn een groot aantal van deze literaire disputen, vaak in versvorm, bekend. Deze gedichten volgen normalerwijs een vast patroon langs de volgende lijnen: als eerste is er een korte introductie om de context te schetsen. Soms wordt in de introductie ook gespecificeerd wie optreedt als rechter tussen de twee dispuutanten. Dan volgt het werkelijke dispuut waarin de dispuutanten in afwisselende stanza's of verzen hun zegje doen. Dit vormt het grootste gedeelte van het gedicht. Tenslotte is er de beoordeling waarin de rechter bekend maakt wie van de dispuutanten de winnaar is (soms is dat geen van de twee). Zo is in de onderstaande vertaling van het dispuut tussen de Ziel en het Lichaam, God de uiteindelijke rechter. Het is Hij die het vonnis velt. Aan het begin echter, wordt het publiek uitgenodigd om deel te nemen; 'Laten we daarom, in alle eerlijkheid, luisteren naar beide kanten als een standvastige rechter'. De oudste voorbeelden van dit literaire genre uit Mesopotamië gaan terug tot het einde van het derde millennium v. Chr. en zijn geschreven in het Sumerisch. Fragmenten van verscheidene disputen zijn overgeleverd zoals die tussen Zilver en Koper, tussen de Houweel en de Ploeg, tussen Vee en Graan en tussen Zomer en Winter. Elk van hen claimt het meest bij te dragen aan de mensheid om ondertussen ook gretig van de gelegenheid gebruik te maken om de tegenstander te beschimpen. De ruwe en gevatte humor van deze stukken is evident. Een kort uittreksel van het dispuut tussen Koper en Zilver illustreert het karakteristieke van de disputen²:

Koper: 'Zilver, alleen in het paleis heb jij een plek. Dat is de plaats die jou is toebedeeld. Als er geen paleis was zou je geen plek hebben; weg zou jouw huis zijn.
Als de winter haar intrede doet voorzie niet jij de mens met het koperen houweel om hout te kappen; daarom schenkt niemand jou enige aandacht!
In de oogsttijd voorzie niet jij de mens met de koperen sikkel om het graan te maaien;

¹ Bron: S. Brock "The Dispute between Soul and Body: An Example of a Long-lived Mesopotamian Literary Genre", in *Aram* 1:1, 1989, blz. 53-64. Syrische tekst: 'Het dispuut tussen de Ziel en het Lichaam', in Soghyatha Mgabbyatha (Dialooggedichten: een bloemlezing), 1982, blz. 88-107 en Mor Ephrem Klooster, Glane, Nederland. Vertaald door S.N. Kramer, *The Sumerians* (Chicago, 1963), blz. 265. Andere voorbeelden kunnen gevonden worden in hoofdstuk 18, 'The first literary debates', in zijn *History begins at Sumer* (Londen, 1961), blz. 194-206, en in H. van Stiphout. 'On the Sumerian Disputation between the Hoe and the Plough', in *Aula Orientalis* (Barcelona), 2 (1984), blz. 239-51.

daarom schenkt niemand jou enige aandacht!

(Zilver zou vervolgens reageren. De overlevering is echter fragmentarisch en onbegrijpelijk).

Enkele andere voorbeelden uit het oude Mesopotamië, helaas weer fragmentarisch, zijn overgeleverd in het Akkadisch; onder deze voorbeelden is er één tussen de Os en het Paard en tussen de Tamarisk en de Dadelpalm. Het volgende is een fragment uit de laatste ³:

De Tamarisk opende zijn mond en sprak de Dadelpalm toe: 'Denk eens na over welke onderdelen van jouw uitrusting gevonden kunnen worden in het paleis. Van mijn bord eet de koning. Uit mijn broodmand eten de soldaten. Ik ben een wever en rijg de garen aaneen. Ik kleeft de troepen aan... Ik ben de exorcist en zuiver de tempel'. De Dadelpalm antwoordde: '...Wanneer ik niet aanwezig ben voert de koning geen (godsdiensstige) plechtigheid uit... (uit een ander fragment) Ik ben superieur aan jou. Zes maal excelleer ik. Zeven maal... Ik ben de opvolger van de maïsgodin. ... De wees, de weduwe, de arme ... alle eten zij zonder in te houden van mijn zoete dadels'.

Tussen de dispuutliteratuur van het oude Mesopotamië en het heropduiken van het genre in het Arabisch (als de *mukhafara* en *munazara*) ⁴ en in het Perzisch, zit een gat van meer dan duizend jaar. Om dit gat te overbruggen moet we ons eerst en voor al richten op de Aramese literatuur waarin we vele uitstekende voorbeelden vinden van dit genre. Voordat we onze aandacht op de Aramese literatuur richten moeten we een korte blik werpen op een geïsoleerd - maar compleet - dispuut tussen de Dadelpalm en de Geit, bewaard gebleven in het Middel-Perzisch ⁵. Deze tekst illustreert zeer duidelijk de continuïteit van de oude Mesopotamische literaire traditie, omdat het enkele opmerkenswaardige banden heeft met het bovengenoemde Akkadische dispuut tussen de Dadelpalm en de Tamarisk. Het gedicht begint als volgt:

Een boom is gegroeid in de provincie Assur. Haar boomstam is droog, haar kruin vochtig; haar blad lijkt op een riet, haar vruchten lijken een druif; het draagt zoete vruchten voor de mensen. Die indrukwekkende boom en een geit disputeerden met elkaar: 'Ik ben superieur aan jou in vele opzichten. In (heel) het land is er geen boom van mijn statur. Want de koning eet van mij wanneer ik nieuwe vruchten draag; ik ben de scheepplanken, ik ben de mast voor de zeilen. Men maakt bezems van mij. Bezems die huis en haard op orde brengen. Toen de Palm uiteindelijk aan het einde van haar opscheppende toespraak kwam antwoordt de Geit: Toen al dit gezegd was door de Babylonische boom antwoordde de Geit: 'Mijn hoofd kan er niet bij dat jij met mij wilt strijden, dat jij met mij wilt concurreren. Wanneer jij eenmaal van mijn daden hebt gehoord zul jij schaamte voelen: zij weerleggen jouw dwaze toespraak.... Men maakt riemen van mij welke men inlegt met parels, ik ben boeken van marokijn ⁶ voor de adel.... Op een warme dag en op het middaguur is er koud water van mij en men maakt tafelkleden van mij waarop men dineert'.

Op het eind wordt ons verteld wie de winnaar is. Echter niet de reden voor zijn overwinning: de Geit reisde af met de overwinning, de Dadelpalm ging af in verlies.

³ Vertaald door W. Lambert, *Babylonian Wisdom Literature* (Oxford, 1960), blz. 157, 161 (en ook in J.B. Pritchard (ed.), *The Ancient Near East: Supplementary Texts and Pictures* (Princeton, 1969), blz. 592-3. ⁴ Voor informatie over deze zie E. Wagner, *Die Arabische Rangsteitliteratur und ihre Einordnung in die allgemeine Literaturgeschichte* (Abhand. Akad. Wiss. Und Lit., Mainz, geistes-u. sozialwiss. Kl. 1962, nr. 8: en H. Masse, 'Du genre littéraire "Debat" en arabe et en persan', in *Cahiers de Civilisation Médiévale* 4 (1961), blz. 137-47. ⁵ Vertaald door C.J. Brunner, 'The Fable of the Babylonian Tree', in *Journal of Near eastern Studies* 39 (1980), blz. 291-302. ⁶ D.w.z. fijn, korrelig geitenleer uit Marokko.

Het eerste bewijs voor dit type van dispuutliteratuur in het Aramees dateert uit de vijfde eeuw v. Chr., in Het Verhaal van Ahīqar, ‘de Aramese Sage’. Hiervan zijn fragmenten, geschreven in ‘Officieel-Aramees’, bewaard gebleven. Deze zijn gevonden tussen de papyri ontdekt bij Elephantine (Assuan) in Egypte aan het begin van de 20^e eeuw. Het Verhaal van Ahīqar is welbekend uit veel latere teksten in het Syrisch, Arabisch, Armeens en andere talen. Geen van deze bevat echter de episode in de Aramese papyrus waar de Doornstruik en de Granaatappel disputeren⁷. Datgene wat bewaard is gebleven luidt als volgt:

De Doornstruik zei tegen de Granaatappel: ‘Doornstruik aan Granaatappel: Wat is het nut van jouw vele doornen voor hij die jou vrucht wil aanraken?’ De Granaatappel antwoordde de Doornstruik en zei: ‘Jij bent niets dan doornen voor diegene die jou aanraakt.’

De frequentie van het voorkomen van dit genre na Ahīqar in de Aramese literatuur vanaf de eerste helft van het eerste millennium na Chr. is een duidelijke indicatie dat deze oude vorm van humoristische disputen populair bleef in het Midden-Oosten. Ettelijke voorbeelden kunnen gevonden worden in de Targumim (vertalingen van de Bijbel in het Joods-Aramees); zo is er, in één recensie van de Palestijnse Targum, een twistgedicht tussen Isaak en Ismaël over wie de erfgenaam van Abraham moet zijn (ingevoegd in Genesis 22:1). Een andere tekst van de Palestijnse Targum voegde een dispuut in tussen de maanden onderling in Exodus 12:2. Het is echter de Syrische literatuur die de rijkste oogst oplevert voor wat het Aramees betreft. Zo’n vijftig disputen/dialogen zijn tot op heden bekend en het zou heel goed mogelijk zijn dat andere, verborgen in middeleeuwse liturgische manuscripten, nog wachten om ontdekt te worden. Het is interessant dat slecht één voorbeeld in proza bekend is; dit is een dispuut tussen de Hemel en de Aarde waarvan de volgende regels typisch zijn¹⁰:

De Hemel zegt: In mij zijn de bliksemschichten, die, zonder voeten te hebben, neerdalen op de aarde En de Aarde zegt: In mij zijn de handelingen van barmhartigheid, die, zonder vleugels, opvliegen naar de Hoogten. De Hemel zegt: Van mij komen de regens die neerdalen op de aarde. En de Aarde zegt: Van mij komen de handelingen van barmhartigheid die bewaard worden in de Hemel. De Hemel zegt: In mij is de dauw die alle soorten vruchten ten goede komt. En de Aarde zegt: In mij zijn de tranen welke verzoend worden met de Heer van alle dingen.

⁷ Vertaald door H.L. Ginsberg in J.B. Pritchard (ed.), *Ancient Near eastern Texts relating to the Old Testament* (Princeton, 2nd edition 1955), blz. 429-30. Voor de latere teksten, zie F.C. Conybeare, J. Rendel Harris en A.S. Smith, *The Story of Ahikar* (Cambridge, 2nd edition 1913). ⁸ Een Engelse vertaling kan gevonden worden als een appendix bij mijn ‘A Dispute of the Months and some related Syriac texts’, in *Journal of Semitic Studies* 30 (1985), blz. 209-11. Er zijn ook teksten van deze soort in middeleeuws Hebreeuws. ⁹ Een lijst kan men vinden in mijn ‘Syriac Dialogue Poems: Marginalia to a recent Edition’, in *Le Muséon* 97 (1984), blz. 29-58 (vooral blz. 53-5); de editie waarnaar hier verwezen wordt is mijn anthologie genaamd *Soghyatha Mgabbyatha* (Select Dialogue Poems), gepubliceerd door het Klooster van Mor Efrem (Nederland), 1982. Zie ook mijn ‘Dialogue Hymns of the Syriac Churches’, in *Sobornost/Eastern Churches Review* 5:2 (1983), blz. 35-45. M.b.t. deze gedichten en hun Mesopotamische achtergrond is er een excellent artikel door R. Murray genaamd ‘The Syriac Contest-Poem and its Connections’, waarvan de publicatie in het *Annual of the Leeds University Oriental Society* lang uitgesteld is; een korte schets geef ik in mijn ‘The Dispute Poem: van Sumer naar Syriac’, in *Bayn al-Nahrayn* (Mosul) 7 (28) (1979), blz. 417-26. ¹⁰ Mijn vertaling, in ‘A Syriac Dispute between Heaven and Earth’, in *Le Muséon* 91 (1978), blz. 267.

In veel van de Syrische gedichten zijn de dispuutanten niet langer personificaties maar zijn zij bijbelse figuren geworden; Abel en Kaïn, Abraham en Isaak, de engel en de Maagd Maria, de zondige Vrouw en Satan, de Cherubijn en de schuldbelijdende Dief en vele anderen. In de dialooggedichten waarin de dispuutanten mensen zijn komen we slechts sporadisch een paar van niet-bijbelse participanten tegen zoals koning Shapur en de Martelaren. Het is ontegenzeggelijk waar dat die dispuutgedichten waar de dispuutanten geen mensen maar personificaties zijn, het dichtst bij het antieke Mesopotamische model staan. Syrische voorbeelden bevatten onder andere disputen tussen het Lichaam en de Ziel, Graan en Goud, tussen de maanden van het jaar onderling, de rivieren de Jordaan en de Pishon, Genade en Rechtvaardigheid, de Ceder en de Wijnrank en de Beker en de Wijn. De langdurige populariteit van dit type gedichten wordt goed geïllustreerd door het dispuut tussen de maanden¹¹: dit gedicht is overgeleverd in het Klassiek Syrisch in twee manuscripten, één geschreven in een West-Syrisch handschrift in de achtste of negende eeuw, de ander in een Oost-Syrisch handschrift uit de negentiende eeuw – zo'n duizend jaar later dus. In de negende eeuw werden de openingsstanza's al geciteerd door Antonius van Tagrit in Boek V van zijn werk over de retoriek, met het commentaar dat de autonome auteur 'één van de geleerde Syrische schrijvers' was. Een millennium later werd de Syrische tekst niet alleen nog steeds gekopieerd maar ook nog steeds vertaald naar het Modern-Syrisch en Arabisch. Het levendige karakter van deze concurrentiestrijd van de maanden blijkt uit de twee openingszinnen:

De maanden van het jaar verzamelen zich om de schoonheid van hun (landbouw)gewassen te tonen; het Jaar zit daar als een schooljuffrouw om de zaak aan te horen. Refrein: Kom en luister naar wat de maanden te zeggen hebben en prijs hun Schepper. Nisan (april) komt ten tonele en proclameert met een luide stem het volgende: 'Het jaar is niet zo trots op jullie, O andere maanden, als zij is op mij'.

Dit type van poëzie wordt nog steeds gestileerd, zowel in Modern Syrisch als in Klassiek-Syrisch. Zo is er een betoverende dialoog tussen Twee Jongens en de Theeketel geschreven¹². De laatste stanza's luiden:

Theeketel: Wat voor een geklets is dit hier?

Gebruik kommen in plaats van glazen!

Ik ben in staat om tot wel zeven kommen per persoon te vullen;

Ik zal blijven inschenken tot jullie maag tevreden is gesteld.

Jongens: Uw woorden hernieuwen onze eetlust,

uw thee lest onze dorst,

en onze gretigheid is nog niet verminderd:

We zijn nog maar net begonnen (met) onze lippen te smakken.

Theeketel: Eet! Eet! Prop het er maar in!

Ruim de boter en de cake van tafel!

En trek nu maar een kaasgerecht naar jullie toe!

En als jullie klaar zijn, maak dan een wandeling. Jongens:

We hebben gegeten en zitten vol. Wij zijn zo verheugd;

vreugde en plezier hebben wij ontleend.

Van u hebben wij een grote gunst ontvangen,

en nu, blijf in vrede want wij gaan er vandoor.

¹¹ Voor de editie en de Engelse vertaling zie noot 6. ¹² Gepubliceerd door L. Yaure, 'A Poem in the Neo-Aramaic Dialect of Urmia', in *Journal of Near Eastern Studies* 16 (1957), blz. 73-87; de tekst en vertaling kunnen ook gevonden worden in *Niniveh* (Berkeley) 9:2 (1986), blz. 8-12.

Voor dichters in Klassiek-Syrisch is de discussie tussen de Ziel en het Lichaam, opgevoerd tijdens het Laatste Oordeel, waar elk de ander beschuldigt van al de zondige en slechte handelingen begaan tijdens het lichamelijke bestaan, altijd een favoriet onderwerp geweest voor de disputen. Vier van zulke disputen tussen de Ziel en het Lichaam zijn overgeleverd in het Syrisch. Een van deze is van de hand van de middeleeuwse geleerde annex dichter Abdisho (†1318) die het integreerde in zijn gedichtencyclus genaamd het ‘Paradijs van Eden’. Het hieronder volledig vertaalde gedicht zal waarschijnlijk echter veel ouder zijn; hoewel het alleen bewaard is gebleven in West-Syrische manuscripten van de twaalfde eeuw of later, suggereert de taal een datering in de zesde eeuw¹³.

Een Dialoog tussen de Ziel en het Lichaam

Refrein: Lof aan Hem, Hij die nedergedaald is, het vlees heeft aangenomen en de Ziel verenigd heeft met het Lichaam. Met Zijn komst heeft Hij hen één gemaakt opdat zij verheerlijkt zullen worden in het Koninkrijk.

1. De Ziel en het Lichaam vervielen in een dispuut en raakten verwickeld in een groot conflict. Laat ons nu luisteren naar wat zij te zeggen hebben in het grote gerecht waarin zij staan.

2. Nieuws betreffende dit gerecht beangstigt hen; daarom beschuldigt de één de ander. Laten we daarom, in alle eerlijkheid, luisteren naar hen beiden, als een standvastige rechter.

3. Ziel De Ziel zegt; ik heb nooit gezondigd en heb mij nooit gewend tot kwade daden. O Rechter; straf het Lichaam! Pijnig niet mij daar ik geen kwaad heb gedaan.

4. Lichaam Het Lichaam zegt: Indien de Rechtvaardigheid ons berecht zul jij met mij gekastijd worden. Immers, zonder jou had ik geen kwaad gedaan. Waarom ik de slagen en jij de Tuin.

5. Ziel Het was in jou, Lichaam, dat al de duivelse hartstochten ontsprongen: mij hebben zij niet bereikt. De lusten kwamen voort uit jou en hierom zul jij gekastijd worden.

6. Lichaam Het was door jou, Ziel, dat ik bewogen werd. Ik ontving mijn sensaties in jou. Als jouw emoties niet op mij waren nedergedaald, dan zouden de passies mij nooit schade hebben berokkend.

7. Ziel Het moge evident zijn dat mijn wezen boven zowel de passies als de lust staat. De geest is niet onderworpen aan passies. Het is uit jou, Lichaam, dat al dezen ontsprongen.

8. Lichaam Het moge evident zijn dat jij met mij gekastijd zult worden. Althans, als de Rechter niet dwaalt. Want, hoewel jouw wezen meer verheven is, heb jij toch met mij ingestemd om af te glijden in kwade daden.

¹³ Voor details zie mijn ‘Syriac Dialogue Poems’, *Le Muséon* 97 (1984), blz. 49-50. Deze en twee andere Syrische disputen tussen de Ziel en het Lichaam zijn gepubliceerd in Soghyatha Mgabbyatha (nos. 20-22; no. 22 is het gedicht van Abdisho); het vierde gedicht is gedrukt in vol. 1 van het Oost-Syrische liturgische boek genaamd de *Hudra* (Trichur, India, 1960), blz. 367-9.

9. Ziel Van mij is de kroon. Jij daarentegen bent degene die fout zit daar ik aan kwade daden geen vreugde ontleende. Ik was bedroefd wanneer jij kwaad deed maar was niet in staat om jou van deze kwade daden te weerhouden.

10. Lichaam Door mij zijn de slagen, zoals jij zegt. Maar indien ik gekastijd wordt, zo ook jij. Want had jij jou niet met mij aangekleed dan zou er geen middel zijn geweest voor mij om te lijden. Waarom probeer jij dus te vluchten?

11. Ziel De rechtvaardige Rechter is zich bewust dat ik het slechte haatte met heel mijn hart. Aangezien het niet ik was die het kwade heeft begaan, waarom zou ik, zoals jij beweert, samen met jou, Lichaam, gekastijd worden.

12. Lichaam De Rechter op wie jij jou net beriep zal zien dat ik gevestigd en gebeden heb. Hoe is het dan gerechtvaardigd dat terwijl ik gezwegen heb, jij de beloning voor mijn inspanning zult krijgen.

13. Ziel Jij zou moeten weten dat betreffende het vasten dat jij gevestigd hebt, het ik was die jou ertoe gebracht heeft. Omdat jij niet wilde heb ik jou met dwang moeten brengen tot die nuttige inspanning.

14. Lichaam Het hoort juist te zijn dat jij gekastijd moet worden; immers, als het inderdaad zo is, zoals jij claimt, dat jij de macht hebt, waarom heb jij dan niet ingegrepen toen ik het slechte deed en waarom heb jij mij niet terecht gewezen.

15. Ziel Ik oordeel rechtvaardig en heb geen angst. Ik ben er van overtuigd dat ik niet berecht zal worden. Overspel en moord ontsprongen in jou. Jij moet worden aangeklaagd!

16. Lichaam Rechtvaardig en eerlijk is Hij die mij zal aanhoren. Sinds jij uit mij bent, pleeg ik geen overspel meer. Door jou werd ik bewogen tot lust maar toen jij mij eenmaal los liet, hield ik mij rustig.

17. Ziel Ik ben verwant aan de engelen. Wees dus stil! Jij die van stof bent, waarom twist jij? Al het slechte ontsprong in jou, dus waarom leg je de schuld bij mij?

18. Lichaam Jij mag dan, zoals jij beweert, verwant zijn aan de engelen en ik van stof; echter jij stemde in met mij. Samen met het stof zul jij gekastijd worden daar jij, zoals het stof, ook kwaad hebt gedaan.

19. Ziel Het listige Kwade Wezen dat jou onderuithaalde, legde valstrikken en jij bent daarin gevallen. Daar valstrikken niet op mijn weg komen, zal ik het gerecht niet binnengaan.

20. Lichaam Die vijand legde inderdaad valstrikken voor mij maar zonder jou was ik er niet ingevallen. Jij wist ervan maar jij hebt mij niet ingelicht opdat ik het slechte pad niet zou bewandelen.

21. Ziel De Rechtvaardige gaf mij een natuur die verheven is boven de valstrikken en niet afdwaalt. Hij, de meest Rechtvaardige, zal mij onschuldig achten daar ik mij niet gemengd heb in jouw dwaasheden.

22. Lichaam Hij gaf jou een geest en maakte jou tot een wijze onderwijzer voor mij: jij hebt kwaad berokkend aan het kind dat jou toevertrouwd was en dus sta jij terecht voor de aanklacht.

23. Ziel Toen jij overspel pleegde, Lichaam, raakte jouw vuiligheid mij niet daar mijn wezen verheerlijkt is. Hoe dan is het rechtvaardig dat degene die de schuld voor overspel inlost, mij, degene die geen kwaad heeft begaan, zou straffen?

24. Lichaam Terwijl ik aan het slapen was en jij de wacht hield; wie was toen de overspelige man in die rustige slaap? Jij was de wachtster! Waarom heb jij de ontrouw er niet van weerhouden mij in de droom te bezoedelen?

25. Ziel Ik stemde niet in toen jij kwaad deed. Ik zal verre zijn van de kastijding die jij krijgt. Jij zult gekastijd worden in jouw stof terwijl ik vreugde zal vinden in de hemel.

26. Lichaam Jij zult niet verre zijn als de straf komt. Tenminste als de Rechter niet dwaalt. Want als het Lichaam niet door de Ziel bewogen was tot zondigen had het nooit gezondigd.

27. Ziel Defecten tasten de Ziel niet aan. Zweren raken de Geest niet. Zonden, kwaadheden en alle soorten dwaasheden zijn de jouwe, O Lichaam. Hou je dus stil!

28. Lichaam Al de dwalingen die in mij gevonden zouden kunnen worden, Ziel, zouden er niet zijn zonder jou. Want toen ik lust voelde had jij, als jij dat gewild had, mij kunnen weerhouden van de lust.

29. Ziel Mijn Rechter zal mij aanschouwen en vrijpleiten van de aanklacht. Hij zal jou veroordelen daar jij jou verheugde in losbandigheid. Omdat jij erodeerde wordt ik beschuldigd?

30. Lichaam Mijn Rechter zal mij aanschouwen en Hij zal jou niet van jouw medeplichtige scheiden wanneer die gestraft wordt. Want had jij niet samen met mij ingestemd en was jij mij niet gevolgd dan was er nooit enig kwaad gedaan.

31. Ziel De engelen zullen getuigen dat zij niet degenereren van de verhevenheid waarin zij staan; mijn natuur is ver verheven boven degeneratie daar ik geest ben en ik niet zondig.

32. Lichaam Mijn Rechter zal getuigen hoeveel demonen wel niet afgleden en uit hun wereld vielen; zij zijn geestelijk maar daar zij afdwaalden, zie, Gehenna wacht hen!

33. Ziel Probeer mij niet in jouw kwaadheden te mengen daar ik ver verwijderd ben van hen alle. Alle goede daden werden door mij gedaan; hoe kan het dan dat jij als even rechtvaardig als mij gezien kunt worden?

34. Lichaam Met die goede daden - als jij die al hebt – ben ik vermengd. Probeer mij niet te scheiden van jou: wij zijn compagnons en jij kunt niet weggelaten worden van bij jouw medeplichtige partner wanneer hij gestraft wordt.

35. Ziel Laat Paulus komen en jou leren dat (de) geest niet ondergeschikt gemaakt kan worden aan het lichaam. De begeerte van het lichaam kan de geest overwinnen terwijl het de begeerte van de geest is die haar kwaad doet¹⁴.

36. Lichaam Laat Paulus komen en luister naar hem om te zien of het zo is dat het mijn lust is die mij schade toebrengt. Voor het kwaad dat ik gedaan heb zul jij gekastijd worden. Voor de dwaasheden die ik heb gedaan, zul jij pijn lijden.

37. Ziel Mijn wil is volledig zuiver, excellent, goed, wijs en verheven. En mocht de wil berecht worden, O Lichaam, dan zal ik niet samen met jou gekastijd worden.

38. Lichaam Jouw wil is verheven maar ik heb het nooit en in niets ingeperkt toen ik kwaad aanrichtte. Immers had jij nooit ingestemd, dan was er zeker geen zondigheid gebeurd.

39. Ziel De stem van de Rechter is angstaanjagend en wanneer hij vonnist zal Hij direct jou, O Lichaam, van mij scheiden in alle waarachtigheid die niet dwaalt.

40. Lichaam In Zijn aanwezigheid zal het direct aanvangen; één enkel vonnis zal Hij over ons uitspreken. En in Zijn vonnis zal Hij jou niet uitzonderen want Hij is rechtvaardig, goed, en dwaalt niet.

41. Ziel Mijn handelingen zijn verheerlijkt en verheven boven de kwaadheden die uit jou kwamen. Het is passend dat jij gekastijd wordt en ik de straf ontloop.

42. Lichaam Jouw handelingen zijn verheven maar in mij werd jij bewogen tot alle goede daden die er gedaan zijn. Ik fungeerde jou als vehikel en jij sprak middels mij. De rechter is rechtvaardig als Hij jou niet uitzondert.

43. Ziel Luister, O Rechter, en handel de zaak tussen mij en het Lichaam, die zulke bedreigingen over mij uit, direct af. Laat Uw waarheid schijnen. U die alles toetst, schenk mij de kroon waar ik naar uitkijk.

44. Lichaam Luister, Heer, en zie: als de Ziel de kroon ontvangt, laat mij dan niet met lege handen achter. Als ik gekastijd word, tref haar dan ook. Immers, zonder haar zou ik nooit gezondigd hebben.

45. Rechter Het zou rechtvaardig zijn dat jullie beide gestraft worden indien jullie kwaad gedaan zouden hebben. Twist niet! Jullie beiden moeten gekroond worden. Een is de kroon die gereserveerd is voor jullie.

46. Rechter Beide nu hebben jullie als één gehandeld en één vonnis ligt er klaar voor jullie. Verenig jullie en scheid jullie niet daar er geen scheiding is tussen jullie.

¹⁴ Letterlijk: 'Zijn begeerte overwint haar. Echter de begeerte van deze (mnl.) wijst haar terecht'. Brock heeft: de verwijzing is waarschijnlijk naar De brief aan de Galaten 5:16-17, 'Ik bedoel dit te zeggen: leef naar de Geest, dan zult ge de begeerte van de zelfzucht niet volvoeren. Want de zelfzucht begeert tegen de Geest en de Geest tegen de zelfzucht, want ze zijn elkaars tegenstanders, zodat ge niet doet wat ge zoudt willen doen.' De betekenis van de tweede helft van stanza 35 en het begin van stanza 36 is niet helemaal duidelijk.

47. Rechtvaardig is Uw oordeel, O Heer van alles; tuchtig zowel het Lichaam als de Ziel in genade. Wees barmhartigheid voor hen beide wanneer U Zichzelf manifesteert in dat eeuwige koninkrijk.

Disputen tussen de Ziel en het Lichaam zijn ook bekend in andere talen; het was vooral populair in het West-Europa van de Middeleeuwen¹⁵ (een waarschijnlijke theorie is dat West-Europa het Mesopotamische genre van de dialooggedichten overgeleverd en/of geërfd heeft via moslim-Spanje¹⁶). Als men zich af gaat vragen waarom dit antieke literaire genre zo'n opmerkelijk lange levensduur heeft, opduikend in vele verschillende literaire culturen, zou het antwoord misschien kunnen liggen in dat deze gedichten handelen over de steeds terugkerende menselijke zorgen en ze behandelend op een wijze die op verassend succesvolle wijze humor en ernst combineert.

Bron: S. P. Brock "The Dispute between Soul and Body: An Example of a Long-lived Mesopotamian Literary Genre", in *Aram* 1:1, 1989, blz. 53-64. Syrische tekst: 'Het dispuut tussen de Ziel en het Lichaam', in *Soghyatha Mgabbyatha* (Dialooggedichten: een bloemlezing), 1982, blz. 88-107 en *Mor Ephrem Klooster*, Glane, Nederland.

¹⁵ Zie M. Steinschneider, *Rangstreit-Literatur*, Sitzungsberichte, kön. Acad. Wiss. Wenen, phil.-hist. Klasse 155,4 (1908), blz. 58-60. Van de vele studies naar de middeleeuwse westerse disputen tussen Lichaam en Ziel zie vooral Th. Batiouchkof, 'Le débat de l'âme et du corps', in *Romania* 20 (1891), blz. 1-55, 513-76; M.A. Bossy, 'Medieval Debates of Body and Soul', in *Comparative Literature* 25 (1976), blz. 144-63 H. Walther *Das Streitgedicht in der lateinischen Literatur des Mittelalters* (München 1920, herdrukt met een supplement van de hand P.G. Schmidt, Hildersheim 1984, blz. 63-80, 218-21, 262-3. ¹⁶ Zie hiervoor vooral S. Fiore, 'La Tenson en Espagne et en Babylone; évolution on polygénèse', in *Proceedings, IVth Congress of the International Comparative Association*, Fribourg 1964, ed. F. Jost (Den Haag/Parijs 1966), blz. 982-92.

فَعْلًا وَفَعْلًا نَعْمًا هَفْيًا

هَفْيًا

حَبْرٌ وَالْمَسَاءُ هَفْيًا حَمْرٌ

هَلَعْنَا حَفْيًا سَبْرٌ

هَجَبٌ أَنْتُمْ سَبْرٌ حَمْرًا

وَحَدٌ مَحْبُورًا تَلَعْنَا

1

حَلَعْنَا هَفْيًا وَوَعْنَا بَعْلًا

هَدَمْنَا هَمًّا وَوَعْنَا وَوَعْنَا

تَعَصَّ هَمًّا هَمًّا أَنْزَعٌ

حَبَبْنَا وَوَعْنَا وَوَعْنَا صُفْحٌ

2

لُحًا وَوَبْنَا مَعْفُوٌّ حَمْرٌ

هَمُّنَا حَمْرًا مَحْبُورٌ

حَمْرًا تَعَصَّ حَمْرًا هَمًّا

أَمْ وَوَعْنَا وَلَا مَحْرٌ لَمَّا

3

أَمَّا نَعْمًا لَا مَحْرًا مَسْبُورٌ

هَجَبْنَا لَمْ أَنْزَعْنَا

أَمْ وَوَعْنَا حَفْيًا وَوَعْنَا

هَجَبٌ لَمْ أَنْزَعْنَا وَلَا مَحْرًا

4

أَمَّا حَفْيًا حَفْيًا حَمْرًا

لَمْ كَاتِبًا حَمْرًا وَوَعْنَا

وَمَحْرٌ مَحْبُورٌ لَمْ أَنْزَعْنَا

حَمْرٌ كَبْرٌ نَحْرًا هَجَبٌ حَمْرًا

5 نَعْمًا

حَمْرٌ هَمًّا حَفْيًا بَجْرٌ حَمْرًا

سَمَّا حَمْرًا هَجَبٌ لَمْ مَحْرًا

هَفْيًا حَمْرًا حَمْرًا وَوَعْنَا

هَمًّا هَمًّا هَمًّا هَمًّا مَحْرًا

6 حَفْيًا

حَمْرٌ هَمًّا نَعْمًا مَحْرًا هَمًّا

هَمْرًا هَمْرًا حَمْرًا مَحْرًا

أَمْ هَمْرًا حَمْرًا لَمْ وَوَعْنَا حَمْرًا

سَمَّا مَحْرًا هَمْرًا لَمْ أَنْزَعْنَا

7 نَعْمًا

حَمْرًا حَمْرًا هَمْرًا وَوَعْنَا حَمْرًا

أَمْ حَمْرًا حَمْرًا وَوَعْنَا حَمْرًا

وَمَحْرًا حَمْرًا لَمْ مَحْرًا

حَمْرٌ حَفْيًا حَمْرًا حَمْرًا

8 حَفْيًا

حَمْرًا حَمْرًا هَمْرًا وَوَعْنَا حَمْرًا

لَمْ وَوَعْنَا لَمْ مَحْرًا

وَمَحْرًا هَمْرًا مَحْرًا حَمْرًا

وَحَمْرًا حَمْرًا حَمْرًا حَمْرًا

9 نَعْمًا

وَمَحْرًا هَمْرًا حَمْرًا حَمْرًا

وَحَمْرًا لَمْ أَنْزَعْنَا

هَمْرًا حَمْرًا حَمْرًا حَمْرًا

هَمْرًا حَمْرًا وَوَعْنَا لَمْ مَحْرًا

- 10 قَيْنَا وَمَكِي يَه يَحْتَبَا أُمُّ وَأَحْنَانِي
 وَأَلَا حَصَلَسِي كَمَا فَهَوْهَا
- 11 نَعْمَا يَه وَيُنَا لَأَوْسُ فَرَجِبِ
 هَوَّ لَأ فَكْسَاهُ حَقْفِ كُحْنِ
- 12 قَيْنَا يَا وَيُنَا وَمُنَادِي كَاه.
 هَأَمَّ طَانَا وَيُنَا لِلَا
- 13 نَعْمَا هَلَا وَيَا وَيَا رَهْمَا وَيُرْصَا
 هَأَسِي وَصَلْمِنَا وَيَنْأَرِ كَاهِ
- 14 قَيْنَا هَلَا مَجَبِ وَحَقْدَه
 وَيَا حَصِي مَسَلَا هَحْصَمِ مَحْنَانِي
- 15 نَعْمَا أَوْيَمِ وَيَمَّ هَلَا وَيُسْحِ
 كَاهُ هَمَلَلَا مَجَبِ بَحِي
- 16 قَيْنَا أَوْيَمِ هَلَا وَيَسْهَ وَجَبِ
 حَصِي زَأُ هَاهَا كَلَا وَيُكَلَا
- 17 نَعْمَا إِسْأَلَا أَنَا وَيَحْتَبَا مَكَا
 كَلَا كَتَبَعَلَا مَجَبِ بَحْتِي
- 18 قَيْنَا إِسْأَلَا وَيَحْتَبَا أَيْدِي أُمُّ وَأَحْنَانِي
 حَصْرِ وَيَسْبَلَا مَحَلِّي بَابِي
- 19 نَعْمَا لَهْجَنِي كَرِ قَتْنَا هَجَلَا حَاهِ
 هَأَنَا وَقَتْنَا أَوْوَقَهِي
- 20 قَيْنَا لَهْجَنِي كَبِ قَتْنَا يَه هَعَلَا
 نَهْنَانَا يَهْمَانِي هَلَا كَحْنَانِي كَبِ
- 21 نَعْمَا مَيِّتِ كَبِ طَانَا مَنَا وَيُورِ
 هَمَدْرَقَا كَبِ وَهَكَّيْ لَأَوْسِ
- هَأُ كَلَا إِنَا حَصِي كَحْنَانِي.
 أَمَّعَ أَنَا حَقْفِ حَنْفَانِي ❖
 وَيَهْنَانِي خَلَا مَنَا وَيَهْمَانِي.
 حَصْرِ قَيْنَا أُمُّ وَأَحْنَانَا ❖
 نَسْرَا وَيُرْصَا هَأَصْعَقَا.
 هَلَيْنَا وَلَاهَانِي أَيْدِي مَهْصَكْهَاهِي ❖
 أَنَا حَرْمَانِي هَلَامَا كَاه.
 حَصَلَا وَمَهْمَا وَجَبِ لَأ وَحْنَانِي ❖
 أَيْدِي مَحْتَبِي أُمُّ وَأَحْنَانِي.
 وَقَحْنَانِي خَلَا هَلَا طَانِي كَبِ ❖
 هَأَقْلَا إِنَا وَلَا مَسْحِ.
 هَحْصَنَاهَا أَيْدِي مَنَصَعَا ❖
 وَجَبِ وَمَحْصَلَسِي لَأ كَيْنَانَا.
 هَمَّعَ وَيَاوَقْبَلَسِي لَأ أَعْدَانَا ❖
 هَأَيْدِي وَيَسْبَلَا حَقْفِ وَيُوعَلَا.
 هَكَلَا مَنَا كَبِ مَحَلَّتَبَكَلَا ❖
 هَأَنَا حَقْفَا هَمَلَّصَانِي كَبِ.
 كَلَا وَيَاوَقَاهُ خَلَا فَكْسَانِي ❖
 حَصَلَا مَبْلَا وَيَهْ مَحْكَبِ.
 هَلَا حَمْنَاهَا مَحَلَمَنْحُ ❖
 هَكَلَا كَلْبِي مَبْلَا نَعْلَا حَاهِي.
 أَاهِ وَمَنَاهِ وَقِنَا وَلَا نَسْبِي ❖
 جَبِ مَهْمَانَا هَلَا مَحْرِلَلَا.
 وَيَهْمَكْهَاهِي لَأ نَسْلَانِي ❖

22 قَوْلًا

مَيِّتٍ كَحَيِّهِ هَهُنَا وَحَيِّهِ كَب

أَسْرُ هُفَيْنًا مَقْصِدًا.

مَنْسَلَمَهُمْ حَلَلْنَا وَكَحَيِّ أَلْمَلْنَا

هَاصِفْنَاهُمْ أَيْدِي صُفْصِدِ ❖

23 نَعْمًا

كَب كَلَاؤِ هَهُنَا كَب لَأ صِلَا

هَنْبَرِ قَوْلًا وَوَمِ هَهُ صَبِ.

أَمَّضَ قَانَا وَنَسَبِي

أَحَدٌ لَهْوًا وَلَا أَهْصَكَا ❖

24 قَوْلًا

كَب وَكَسِبِ هَهُنَا هَ أَيْدِي نُهْنَاي

حَقِيدًا مَكْبِدًا مَنَّهُ وَكَبِ.

نُهْنَاؤُا هَهُنَاي حَقْفَه لَأ مَكَلِي

حَرِيءُا حَسَلُا وَلَا بَقْصَبِي ❖

25 نَعْمًا

مَلْصَلَا كَب كَب هُنْمَا هَهُنَا

هَوْسَمًا إِنَّا مَلَا وَحَلَلَا.

وَحَبَّسَبُ صَدَائِي

هَ إِنَّا كَلَاؤُا تَلْصَعُ ❖

26 قَوْلًا

لَأ وَنُبْصَلِي مَلَا وَهَلْ وَوَبِ

لِ، وَنَمَّا لَأ مَحْرَلَا.

وَكَذَّ حَنْعَلَا لَأ مَلَا أَرْبِ

قَوْلًا وَبَسَلَا صَدَمَ لَأ سَلَا ❖

27 نَعْمًا

مُنَّةَمَا حَنْعَلَا لَأ مُنَحِ

مُغْتَنَّا حَنَمًا لَأ كُغْفِ.

سَلْمَتَا هَمَّةَمَا هَكَلَا هَقَقَمِ

وَمَحْرُ أُنْهَ، قَوْلًا مَلَبِ ❖

28 قَوْلًا

مُنَّةَمَا مَلَمَمَ، هُكَلِمِ وَوَدِ

كَلَهْ حَلْبَبُصِي نَعْمًا هَهُ.

وَكَبِ وَنَلِي هَهُنَا كَلَهْ حَلَلِي

مَلَمًا هَهُنَاي كَب جَمِ وَوَدَا ❖

29 نَعْمًا

تَسْرَمِي وَوَمِي هَسَنَوِي

جَمِ مَدْنَهْمَا هَسَسُ.

وَخَالَهْمُ هَبَالَا إِنَّا أَرْبِ

وَأَيْدِي أَكَلَا هَهُنَا هَكَلِ مَقْلَهْمِ ❖

30 قَوْلًا

تَسْرَا وَوَمِي هَلَا نَعْنَهِي

مَحِ كَبِ رَهْرَهِي مَلَا وَهَلْ وَوَا.

وَكَذَلَا رَحَلِي هَمَلْصَلِي كَب

حَهْلَا مَحْصَلَمَ لَأ أَهَلْ حَنِ ❖

31 نَعْمًا

هَهْوَبِ حَنْتَا وَلَا مَنَحِ

مَحِ وَكَهْمَا وَحَدِ مَصْعِ.

وَصَبِي وَوَمِ هَهُ مَحِ هَهْوَحَلَا

وَهَمَمًا إِنَّا هَلَا سَلْمِ ❖

32 قَوْلًا

هَهْوِ وَوَمِي وَصَلَا مَنَحِ

وَتَقَا هَبَجَلِي مَحِ أَلَاوَهَمِ.

وَهَمَمًا أُنْهَ، هَكَلَا وَوَارَكَبِ

هَا كَلَمَنَا حَهْمَ، مَنَا ❖

33 نَعْمًا

حَمْرُ حَنْعَلَمِ لَأ أَسَلْمِي

وَوَسْبَعًا إِنَّا مَحِ مَلَمِ.

كَلَا لُخْدَا مَصِي أَهَلْ حَنْتِي

هَ أَمَّضَ قَانَا وَنَحْصِي أَمَلَا ❖

34 قَيْنَا

خَمُّ لُخْدَا لِي أُنَدِ حَصِي

سَكْبُلَا إِنَّا هَهُ لَا أُنَفِي

هَقَا قَلَا سَبَّ هَلَا مَعْنَدِي

صَحَّ كَيْ رَهَيْصِي مَلَا وَهَلَا وَوَا

35 نَعْمَا

فَهَكْدَه تَالَا هَهُ تَلَا حَفِي

وَوُهْمَا حَقَيْنَا لَا مَعْنَدِي

وَقِيْلَا هَهُ وَوُنَا حَهُ رُصَا

هَوِيْلَا نَهُ وَوَوَا حَهُ مَخَا صَا

36 قَيْنَا

فَلَا كَدَه تَالَا هَمْنَه مَصِي

وَا قِيْلَا وَوَمِي كَد مَخَا صَا

حَهْلَا وَوَحَبَا أَيَا حُلَلَا

حَصِي نَعْنَا لِي أَهْمَكَا

37 نَعْمَا

رُحْنَا وَوَمِي مَقَبَب نَبِي

مَخَلَا وَوَهَقَم مَخَصَم هَوِي

هَوَا رُحْنَا هَهُ مَخَلَا وَوَمِي

نَحْصِي قَيْنَا لَا حُلَحِي

38 قَيْنَا

رُحْنِي وَوَمِي هَكَه لَا حَرَمِي

أَقَلَا حَقَبَم كَب أُوَهْمَا

وَوَكَلَا مَخَلَا لِي أُنَرَمِي

وَهَمْنَا مَخَصَلَا هَم لَا أُنَرَمِي

39 نَعْمَا

مَلَا وَوُنَا مَقَبَب وَوَسَلَا

هَوِي وَوَمِي نَعْمَا مَبَا

وَبَعْنَه مَخَلَا كَد هَكَه قَيْنَا

حَقَه مَخَلَا مَوِيْرَا وَلَا مَرِيْلَا

مَبْصَه هَم وَوَمَلَا مَعْنَا مَبَا

مَسَب قَه مَبْنَا نَعْرَه وَوَحَلَحِي

هَوِي وَوَمِي نَعْمَا لَا نَعْمَا

وَمَلَا هَهُ هَلَا مَرِيْلَا

41 نَعْمَا

وَمَمِي رَهَقَد هَمْنَتَكُمِي

صَحَّ حَتَعْمَا وَوَمِي هَمْنَتِي

هَقَلَا نَهُ هَوَا وَوَا مَلَا وَوَا

هَوَا لِي نَعْمَا مَخ مَخَلَا

وَمَمِي رَهَقَتِي هَكَه أَلَا مَخَلَا

نَكَا لُخْدَا كَب أَهْمَكَتِي

42 قَيْنَا

هَهُ مَلَا حَصِي مَخَلَا هَمْنَكَلَا كَب

مَوِي وَوُنَا وَلَا نَعْمَا

43 نَعْمَا

مَجَبَّ وَوُنَا هَمْنَتِي مَبَا

حَمَلَا كَب حَقَيْنَا وَوَحَمَمِي كَد

أُوَيْس قَه مَخَلَا كُنْتِي مَلَا

هَهُ كَب مَخَلَا وَوَمِي مَسَبِي

44 قَيْنَا

مَخَصَّ مَخِي هَمْنَتِي لِي مَخَلَا

مَكْبَلَا نَعْمَا لَا مَخَلَا

هَوَا كَدَا إِنَّا أُوَيْس مَسَبِي

وَمَمِي حَمَلَتِي مَخَلَا لِي مَسَبِي

45

مَوِي مَخَلَا مَلَا مَخَلَا

لِي أَهْمَكَلَا لِي مَوِي مَخَلَا

مَوِي مَخَلَا مَوِي مَخَلَا

مَسَبِي هَهُ مَكْبَلَا وَوَمِي حَقَمِي

لَا تَقْصُرْ لَهَا وِجْهَةً مِّنْ أَمْرٍ

مَّعَهُ كَلِمَةً مِّنْ أَمْرٍ

أَوْ يَوْمَ يُؤْتَىٰ مَنَّا وَكَلِمَةً

مِّنْ أَمْرٍ كَلِمَةً مِّنْ أَمْرٍ

مِّنْ أَمْرٍ مِّنْ أَمْرٍ

وَلَا أَمْرًا مِّنْ أَمْرٍ

كَلِمَةً مِّنْ أَمْرٍ

كَلِمَةً مِّنْ أَمْرٍ